

ЛЕКСИКА В ОБЛАСТТА НА ФИНАНСОВО-ПАРИЧНИТЕ И ТЪРГОВСКИ ОТНОШЕНИЯ В НОВОБЪЛГАРСКИ ТЕКСТОВЕ ОТ XVIII И XIX в.

Татяна Брага^а, Симеон Стефанов^б

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“,
Българска академия на науките^{а, б}

t.braga@ibl.bas.bg^а, s.stefanov@ibl.bas.bg^б

Резюме. В настоящото изследване се представя лексика в областта на финансово-паричните и търговски отношения в новобългарски текстове от периода XVIII – XIX в. Целта на работата е да се проследи състоянието и характера на лексиката в избраната тематична област през разглеждания период.

Ключови думи: *история на българския език, историческа лексикология, новобългарски текстове от XVIII и XIX в., финансово-парични и търговски отношения.*

В настоящата работа ще обърнем внимание върху финансово-парични и търговски термини, които намират място в избрани новобългарски текстове от средата на XVIII и началото на XIX в. Материалът за изследване е ексерпирен от Одеския дамаскин № 37 (63)¹ [по-нататък ОД № 37 (63)], като споменаваме и единични примери от Одеския дамаскин № 39 (65)² [по-нататък ОД № 39 (65)], от средата на XVIII в., и автобиографичната повест „Житие и страдания грешного Софрония“³ (по-нататък Ж) от началото на XIX в., „която е ценна в езиково и стилистично отношение поради факта, че е изцяло оригинална Софрониева творба“ (Вътов / Vatrov 2001). Изборът не е случаен. ОД № 37 (63) е създаден в Котленската книжовна школа, написан е на източнобългарско наречие, и отразява езиковите особености на котленския регион. Ж. е създадено от Софроний Врачански, който е родом от Котел и чиято книжовна дейност започва от дамаскинарската практика. По-късно, във Врачанско-Видинския му период (1794 – 1803), той пребивава продължително в Северозападна България, където опознава и западния тип български говори. Така в текстовете му навлизат и особе-

¹ Кодексът е част от сбирката на Григорович, открит в Зографския манастир през 1844 г. по време на научното пътешествие на учения по българските земи. Паметникът представлява сборник с нравствено-поучителна тематика, написан на източнобългарско наречие. Предатиран е към средата на XVIII в. и атрибутиран към Котленската книжовна школа. Представлява малкоформатен ръкопис (10.5 x 6.5 см), предназначен за колективно или индивидуално извънхрамово четене (вж. Брага / Braga 2022: 68 – 86). Очевидната прилика на подвързията на ОД № 37 (63) с подвързията на ръкопис № 583 от сбирката на Музея на Възраждането във Варна (1761 г.), която е дело на Софроний Врачански, дава основание да свържем ОД № 37 (63) с дейността на Софроний Врачански, който в ранния си период се е занимавал и с подвързване на ръкописи и старопечатни книги (Караджова / Karadzhova 1994: 51). За многогодишната работа на Софроний като преписвач и оформител на богослужбни книги вж. също Радев / Radev 1983, Аретов / Aretov 2017 и др. Днес ОД № 37 (63) е притежание на Одеската национална научна библиотека в Украйна и се съхранява в отдела за редки издания и ръкописи под сигнатурата 1/114.

² ОД № 39 (65) е новобългарски дамаскин от средата на XVIII в., създаден в Свищов / Свищовско и написан на източнобългарско наречие. По съдържание се доближава до Свищовския дамаскин, но не се припокрива напълно с него. Открит е през 1845 г. в с. Вакарел, като по всяка вероятност е бил част от ръкописите в църквата „Св. Николай“. Днес се съхранява в Одеската национална научна библиотека в Украйна под сигнатура 1/123 (вж. Брага / Braga 2023: 97 – 109, 177 и цитираната там литература за паметника).

³ Автобиографичната повест е писана по всяка вероятност в Букурещ през 1804 – 1805 г., а за първи път е обнародвана от Георги Раковски в седем поредни броя на вестник „Дунавски лебед“ по препис, предоставен му от проф. В. И. Григорович при лична среща в Одеса (Раковски, Г. Драгоценни паметници за българската нова история. I. Житие и страдания грешного Софрония. „Дунавски лебед“, г. II, бр. 55 – 61. Белград, 1861). Смята се за първата новобългарска автобиографична книга. Повествованието обхваща събития от периода 1739 – 1804 г. и съдържа ценни свидетелства за живота в България и Османската империя по това време.

ности от западните диалекти. Целта на работата е да се проследят книжовноезиковите практики по отношение на лексиката в избраната тематична област през разглеждания период и да се направят изводи относно нейното състояние.

ОД № 37 (63) не е изследван цялостно и на всички езикови равнища досега. В. Григорович (л 1а в ръкописа) и В. Мочулски (Мочульский / Mochul'skij 1890: 102) датират паметника от XVI в. В. Ягич го отнася към XVII в. (Jagić 1977). Въз основа на архаичната форма на подвързията С. Бернштейн предполага възникване не по-рано от началото на XVII в. (Бернштейн / Bernshteyn 1957: 216). Въз основа на езика на паметника Д. Петканова смята, че той е възникнал не по-рано от началото на XVIII в. (Петканова-Тотева / Petkanova-Toteva 1965: 251), като на друго място изследователката допълва, че по своето съдържание ОД № 37 (63) спада към онези сборници, които не съдържат Дамаскинови слова, но по същество принадлежат към дамаскинарската книжнина (Петканова-Тотева / Petkanova-Toteva 1963: 87). О. Младенова и Б. Велчева се придържат към по-късната датировка на Д. Петканова (Младенова, Велчева / Mladenova, Velcheva 2013: 16). Въз основа на подробен палеографски и кодикологичен анализ Т. Брага установява, че ОД № 37 (63) е възникнал в средата на XVIII в. в Котленската книжовна школа и е преписан от поп Илия Марку. В труда на Т. Брага са изследвани и лексикални особености на паметника. (Брага / Braga 2023: 77 – 78).

Езикът на Софроний Врачански, през погледа върху запазените негови произведения, е изследван неведнъж досега в различни проучвания върху историята на новобългарския книжовен език. Общото заключение е, че в своето творчество авторът внася нови за края на XVIII в. и началото на XIX в. тенденции в книжовноезиковото развитие, като съчетава особености от източните и от западните български говори с елементи от книжовноезиковата (старобългарска, ранна новобългарска и черковнославянска) традиция, които допълва с културна лексика от съседните балкански и от западноевропейските езици. Проява на езиков усет у него е и диференцираният подход в творчеството му в зависимост от жанра на произведението. По този показател „Неделникът“ (1806) се противопоставя на Ж (1804 – 1805) и особено на преводните „Езопови басни“ (1802) в „Първи Видински сборник“, които стоят много по-близо до говоримата реч (вж. Иванова / Ivanova 2017: 103 – 104, срв. Ничева / Nicheva 1979: 83 – 86). Въпреки различията между езика на отделните авторски и преводни произведения на Софроний, както и между езика на произведенията на различни автори, в книжнината от този период „преобладава стремежът към архаизация (класицизация) на лексикалната основа на думата и в по-малка степен към архаизация (класицизация) на фонетиката и въобще на облика на граматичните окончания при преобладаващо новобългарски синтаксис и морфосинтаксис и умеренокласицизирана новобългарска лексика“ (Гешев / Geshev 2022: 417). Що се отнася до Ж, според Д. Господинов „едва ли има житие в цялата християнска литература, в което да се говори повече за сделки и пари (и да се използват толкова много финансови термини), ..., при това с много точни числа“ (Господинов / Gospodinov 2003).

Преди да пристъпим към изследвания проблем ще отделим малко внимание и на гр. Котел, който се намира на стратегическо място в Балкана и е имал съществено значение още през Средновековието като пряк път между Североизточна и Югозападна България. Населено с предприемчиво и будно население, през XVIII в. планинското селце преживява истински стопански и търговски разцвет, което дава своето отражение в обществения живот, бита, културата и книжнината. Котел се превръща в едно от икономически най-процъфтяващите български села, издигнало се до „най-богатото селище в Балкана, в което се развиват занаяти и активно се води стопанска и търговска дейност. Стопанският разцвет допринася и за развитието на просветното дело, защото именно тук се оформя Котленската книжовна школа – един от последните изключително продуктивни просветни центрове по българските земи“ (Арnaudов / Arnaudov 1969: 149).

Предлаганият преглед няма претенцията да обхване цялата съществуваща финансово-парична и търговска терминология от XVIII – XIX в. Стремежът е по-скоро през погледа върху анализиранияте (и съпоставяни) паметници да насочим вниманието върху някои повече или по-малко проучвани въпроси и да представим конкретни примери и практически резултати от направеното изследване, с които да допринесем за вписването на Одеските дамаскин в книжовната традиция от разглеждания период. Примерите са представени в контекст и са обобщени в три тематични групи: места за извършване на търговска дейност; финансово-парични и търговски отношения; парични единици. В рамките на всяка една група лексикалните единици се привеждат според произхода си: турски заемки, гръцки заемки, домашна, славянска лексика и лексеми от друг произход.

1. Места за извършване на търговска дейност

1.1. Турски заемки

Пазар

Лексемата **пазар** се среща често в изследваните паметници: и бѣ ꙗко да намѣ поголѣмо добро. дѣто го ꙗко не е видѣло ни ꙗко слышало ни на срѣце ꙗко ни дошло: ꙗко дѣе стѣ на тои си свѣтъ на пазарѣ и дѣе са пазар нѣ е развалиль: купете си мѣстинѣ сиромаси сѣс помилованіе (ОД № 37 (63), л. 91б–92а), като в Ж тя се открива само като част от селищното име *Осман пазар*: на Османѣ пазарѣ. Думата вероятно е била широко употребима в говоримия език от разглеждания период. В приведените примери от ОД № 37 (63) тя е използвана преносно, чрез нея се акцентира върху добрите дела като път към „изкупуването“ на греховете. Лексемата се открива и в Тихонравовия дамаскин от XVII в. (РКЕНО / RKENO 2012: 651). Навлязла е широко в повечето балкански езици чрез турски от персийски (Рачева, Тодоров / Racheva, Todorov 2012a: 5 – 6).

Чаршия

Думата **чаршия** се среща само в Ж в пример: бѣха великій пости а оу турчина не имаше нищо за ѣденіе, чаршиа заключена, където тя очевидно е употребена със значение ‘място за пазар с дюкяни’. Лексемата е заемка чрез турски от персийски (Младенов / Mladenov 1941: 679). Не се откриват примери в двата изследвани дамаскина, нито в РКЕНО / RKENO 2012.

1.2. Гръцки заемки

Панаир

Лексемата **панаир** се употребява в Ж основно със значение ‘голям пазар, който обикновено става веднъж в годината и трае няколко дни’: ... като вѣше панаирѣ, та бѣха тамо събрани...; ... вѣше ті дни на Карнова панаирѣ... Със същото значение я откриваме и в пример от ОД № 39 (65): панагири бивають по многу мѣста... и ꙗко ꙗко ꙗко далеко прихощають да продають, и да купють (л. 281б). Думата е заета от нгр. *παναγύρι* с основно значение в гръцки ‘празник (обикновено религиозен), народно тържество; панаир’ (Рачева, Тодоров / Racheva, Todorov 2012a: 30). Открива се и в Тихонравовия дамаскин (РКЕНО / RKENO 2012: 656). В разглежданите новобългарски паметници обаче тя не се употребява в религиозното си значение, а примерът от ОД № 39 (65), в който гр. *у* не изпада пред гр. *и*, което пък се предава с българско *и*, свидетелства за влияние вероятно по книжовен път от превежданата подложка.

2. Финансово-парични и търговски отношения

2.1. Турски заемки

Борч

Турцизмът **борч** е употребен няколко пъти в Ж със значение ‘паричен дълг’: ...та са станали борчъ выше ꙗко осмьдѣст кесіи... Не се среща в двата дамаскина. Не се открива и в РКЕНО / RKENO 2012.

Рушвет

Лексемата **рушвет** се употребява в ОД № 37 (63) със значение ‘подкуп под формата на пари или материални облаги’: ꙗко горе ꙗко кои дава рушветѣ като да ꙗко другиго и кои криво право струва (ОД № 37 (63), л. 127а, Павлово видение). Чрез употребата ѝ в текста се прави морално внушение, като се порицава модел на поведение, което говори, че тя е била добре позната и употребявана в говоримия език по това време. Думата навлиза в българския език чрез турски от арабски (Рачева, Тодоров / Racheva, Todorov 2012b: 359). Не се открива в РКЕНО / RKENO 2012.

Сермий

Лексемата **сермий** се среща в пример от Ж във вариант *сирмий*: а азъ не имахъ една пара готова сирмий и със значение ‘налични пари, капитал’ (срв. и Илчев / Ilchev 1974: 455, където също е включена

с подобно значение). Думата е заемка чрез турски от персийски, като се среща и в останалите балкански езици с подобно значение (Рачева, Тодоров / Racheva, Todorov 2012b: 619). Открива се и в Тихонравовия дамаскин (РКЕНО / RKENO 2012: 890).

Файда

Лексемата **файда** има развита семантична структура в книжовния език на народна основа и богата многозначност в текстовете, като се среща в ОД № 37 (63) и в Ж в различни значения: 1. ‘лихва’ в текст от Ж: *почто имаше да узема ѿ сина моего заради свои пари фйда...*; 2. ‘изгода, облага; полза’ в примери: *а сръболовци сас фйда тръгватъ и които са ипаки и лукави сас лъжа продаватъ и ѿнематъ чуждо из рацете имъ* (ОД № 37 (63), л. 77а, Слово Иоанна Златоуста) = ‘с изгода, облага’; 3. ‘печалба, материална придобивка’ в пример: *файда на фйда притуварям* (ОД № 39 (65), л. 142б) = ‘печалба върху печалба натрупвам, забогатявам извънредно много’; 4. ‘подкуп, материални средства, които се дават на служебно лице за специална услуга’ в пример: *дам фйда* = ‘платя допълнително пари’ и в друг фрагмент от сборника като част от словосъчетанието: *дѣто земале фйда та ги са осъждаде* (ОД № 37 (63), л. 181а), тълкувано в РКЕНО / RKENO 2012: 1070 като ‘ощетявам’. По произход лексемата е заемка чрез турски от персийски, а е заета и в други балкански езици, в които се откриват сходни на забелязаните в двата дамаскина и Ж значения (срв. Димитрова-Тодорова, Селимски / Dimitrova-Todorova, Selimski 2017: 684 – 685).

Хак

Лексемата **хакъ** е засвидетелствана в ОД № 37 (63) със значение ‘нещо, което се полага; дължимо парично или материално възнаграждение; дял’ в пример: *ѿ своѣтъ хакъ по много даватъ* (ОД № 37 (63), л. 151б). По произход е заемка чрез турски от арабски (срв. Škaljić 1966: 301; Grannes–Rå Hauge–Süleymanoğlu 2002: 268). Открива се и в РКЕНО / RKENO 2012: 1075.

Харч

Лексемата **харчъ** се среща само в текста на Ж в следния пример: *нападна ни и друга харчъ със значение ‘парични разноски, разход’*. За разлика от родовата ѝ принадлежност в говоримия език днес, в Ж тя е от ж. р., докато днес е от м. р. По произход е заемка чрез турски от арабски, а е заета и в другите балкански езици като част от финансово-паричната терминология (Škaljić 1966: 301; Grannes–Rå Hauge–Süleymanoğlu 2002: 272). Не се открива в РКЕНО / RKENO 2012.

2.2. Гръцки заемки

Хиляда

Макар че не се отнася пряко към посочената тематична област, тук включваме и числителното *хиляда*, което се употребява често в паметниците в съчетания с парични единици, но и в по-различен контекст. Така например и преписвачът на ОД № 37 (63), и Софроний си служат вместо с по-старото славянско *тысяща*, *тыжща* с новобългарското числително от гръцки произход *хиляда*, срв.: *хиляди жльтицы* (ОД № 37 (63); ... *а тому зее сръцето на десить хилѣди или на сто хилѣди грош.*; и кога добие *ѣ хилѣди грош* а тои ище да е господар и кога зъмне господарство (ОД № 37 (63), л. 80а); *са 40 хиляди войска до триста хиляди* ... (Ж). Думата навлиза в българския език чрез нгр. *χιλιάδα* < στгр. *χιλιάς* (Младенов / Mladenov 1941: 668; Филипова-Байрова / Filipova-Bayrova 1969: 170). Не се среща в старобългарските паметници, но се открива в Тихонравовия дамаскин (РКЕНО / RKENO 2012: 1078).

2.3. Домашна, славянска лексика

Дълг

Въпреки че използва няколко пъти в Ж турцизма **борч**, в преобладаващия брой употреби Софроний отдава предпочитание на книжовния му еквивалент **долг**, срв.: *како хочутъ да натоварятъ всиа неговѣа долгъ на мене* и др. Изборът на книжовника вероятно е мотивиран от разговорния характер на навлязлата в езика турска заемка. Затова в текста той отдава предпочитание на традиционната славянска лексема, при това в черковнославянски фонетичен облик, употребявайки я като средство за книжовна стилизация на лексикално равнище. Открива се и в РКЕНО / RKENO 2012: 192.

3. Парични единици

3.1. Турски заемки

Кесия

Думата **кесия** се среща само в Ж в примери: и натовариѣхъ мѣ пархїѣта скупѣ за петдесѣ^т и пѣтъ кесїи...; като са утокмиѣхъ, фѣзриѣхъ на село нашей десѣ^т кесїи.; ... прѣтиль чловека на Видинѣ чѣтиридесѣ^т кесїи пари, в които се употребява като количествена мярка за пари, равна на 500 гроша. В това значение тя е заемка от турски. Разпространена е и в останалите балкански езици (Георгиев / Georgiev 1979: 341).

Пара / пари

Многобройни са примерите и за лексемата **пара / пари** в Ж: ... нито смѣ оузелѣ една пара, нито смѣ даль мїрїа, ни фѣйда за тї пари...; Станахѣ судїа, ала повечѣ за пари, ала не за мене...; за три дни да принесутѣ парите...; ... понеже турци на пари лесно са приклоняватѣ; двадесѣ^т пари беше една ока (стара мярка за тежина от 1283 гр.) брашно. В паметника тя се употребява предимно в мн. ч. с познатото и днес значение ‘платежно средство’, но е известно, че като парична единица тя е била 1/40 от гроша или половин стотинка. По произход думата е заемка чрез турски от персийски като част от монетарната терминология, а днес се среща и в останалите балкански езици със същата основна употреба (Рачева, Тодоров / Racheva, Todorov 2012a: 59 – 60). Не се открива в РКЕНО / RKENO 2012.

3.2. Гръцки заемки

Аспра

В Одеските дамаскини се среща многократно и думата **аспра**: а тоги болѣрите заради аспри продаватѣ булѣрите та се мѣчатѣ днес и нощес тѣко да са ѿ булѣара и до старостѣ като воскѣ ѿ ѿгнѣса тѣпнат (ОД № 37 (63), л. 766–766, Слово Иоанна Златоуста); безѣ каматѣ аспри давахѣ милостина (ОД № 39 (65), л. 141б); мнозина давахѣ аспри (л. 224б), където е употребена със значение ‘вид дребна монета’. Лексемата е заемка от нгр. *аспров*, което е от *аспрос* ‘бял’, наречена така заради белия цвят на монетата, която обикновено е била сребърна (Георгиев / Georgiev 1971: 19). Открива се и в РКЕНО / RKENO 2012: 25.

Дукат

В ОД № 37 (63) откриваме и примери за паричната единица **дукат**: .. тїа дѣто съдѣтъ криво за дукати; не мѣстивѣ съмрътъ сѣс дукатѣ не може да са ѿкупи (Слово Иоана Златоустаго о покаянии душевном, л. 71б), която е заемка чрез гр. *δουκάτο* ‘вид стара монета’ от итал. *ducato* ‘венецианска златна монета от XVIII в.’, производно от *duca* ‘воевода, дук’ и с първоначално значение ‘монета с образ на дук’ (Георгиев / Georgiev 1971: 444). Монетата започва да се сече във Венеция след 1284 г. Широко се използва за търговски разплащания из цяла Европа до началото на XIX в. Открива се в Тихонравовия дамаскин (РКЕНО / RKENO 2012: 230).

3.3. Лексеми от друг произход

Грош

В ОД № 37 (63) често за назоваването на парична единица, монета, се употребява и лексемата **грош**: събрахѣ толкози хїлѣди грош цю не можиѣхъ да ма даруват животѣтъ и не мога вѣке да заповѣдамѣ да ма слушатѣ слуги (ОД № 37 (63), л. 65а); събрахѣ хїляди грошове; желеа да стече хѣ грошове, .. и кога доведе хѣ грошоове (ОД № 37 (63)). Етимонът на тази дума е лат. словосъчетание (*denarius*) *grossus* ‘едри пари’, субстантивирано в лат. *grossus*, което се разпространява в европейските езици чрез срвиснем. *gross*, *grosse*, с посредничеството на чешката императорска канцелария – срв. чеш. *groš* ‘грош’, чието изгласно *š* субституира шипящото произношение на срвиснем. *s*, като обликът на нем. разг. *Groschen* ‘грош, немска, австрийска монета’ е повлиян от чешката форма (Георгиев / Georgiev 1971: 86; Парашкевов / Parashkevov 2008: 114). Думата е заета в срхр. *grōsh*, рум. *groș*, както и в гръцки и турски, където обаче е с друг фонетичен облик, което изключва гръцко или турско посредничество при заемаването в български. Открива се и в РКЕНО / RKENO (2012: 160).

3.4. Домашна, славянска лексика

Жълтица

В ОД 37 (63) се среща също лексемата **жълтица** като название на златна монета, която е била в обращение по българските земи: *хилади жълтицы* (ОД № 37 (63), л. 229а, Павлово видение). Думата е славянска по произход, производна от *жълт* 'който има цвят на лимон, на злато', а е наречена така заради химическия състав и цвета на монетата (Георгиев / Georgiev 1971: 563-564). Не се открива в РКЕНО / RKENO 2012.

4. Обобщение и заключение

Резултатите от изследването показват, че в посочената тематична област преобладават турските по произход лексикални единици – десет, три са от гръцки произход, две са от друг чуждоезиков произход, като едната от тях обаче е проникнала в езика чрез гръцки. Регистрирани бяха само две единици от традиционната домашна лексика – по една в ОД 37 (63) и Ж. Осем от турцизмите се срещат в Ж, а в дамаскините те са само четири. И трите гръцки заемки, за които може да се предположи, че са навлезли по-рано в българския език, са регистрирани в дамаскините, в Ж са употребени две от тях. Това, че не всички разглеждани лексеми се откриват и в двата основни паметника, се дължи най-вече на тяхното различно съдържание и жанрови характеристики. Това може да се дължи и на разлика в обема на анализирания текстове, а така също и на индивидуални стилистични автори предпочитания във всеки конкретен случай. При Одеските дамаскини не бива да се изключва и вероятността за влияние от подложка.

В заключение може да се направи изводът, че през XVIII и началото на XIX в. лексиката в областта на финансово-паричните и търговски отношения е преобладаващо иновационна, балканска лексика, навлязла в езика от гръцкия и най-вече от османския турски език. Може да се каже, че тази тематична група е „запазена“ за ориентализмите. В Османската империя тази лексика е част от средния или книжовен турски, към който спадат езикът на професионалните съсловия, на търговията и на администрацията (Стаменов / Stamenov 2011: 30). Фактът, че немалка част от тази лексика е употребена и в Тихонравовия дамаскин от XVII в. говори за това, че през XVIII и началото на XIX в. тя е била вече достатъчно добре позната и широко използвана в живата реч на българите.

Употребата на широко разпространени гръцизми и турцизми в разглежданите дамаскини, при това често с преносно значение, приближава поученията и посланията в тях до обикновения човек. Това е свидетелство за навлизането на говоримия език от разглеждания период в книжнината. В Ж гръцките и най-вече турските заемки са част от езика на ежедневието, но тук авторът прибегва и до вариантност, като употребява паралелно както турцизма *борч*, така и домашната дума *долг*, в нейния книжовен черковнославянски облик. Употребата на различни от турските (и гръцките) заемки в Ж може да се тълкува като резултат от съзнателни книжовноезикови стремежи и търсения в процеса на създаване на текст за по-широк кръг от читатели, който да отговаря и на по-високите в стилистично отношение изисквания на жанра.

Разгледаният езиков материал дава сведения и в още една посока: чрез османския турски език в българския и останалите балкански езици навлизат думи от ориенталски произход – от персийски, арабски и др. Тази лексика се установява трайно заедно с навлизането на нови реалии, отразяващи в същността си ориенталската култура и светоглед.

Източници / Sources

- Дилевски 1989: Дилевски, Н. *Софроний Врачански: Житие и страдания грешного Софрония*. София: Наука и изкуство. (Dilevski 1989: Dilevski, N. *Zhitie i stradaniya greshnago Sofroniya*. Sofia: Nauka i izkustvo.)
< <http://www.slovo.bg/showwork.php3?AuID=167&WorkID=4641&Level=1> >
ОД № 37 (63): Одески дамаскин № 37 (63) от сбирката на Григорович. (ОД № 37 (63): Odeski damaskin № 37 (63) ot sbirkata na Grigorovich.)
ОД № 39 (65): Одески дамаскин № 39 (65) от сбирката на Григорович. (ОД № 39 (65): Odeski damaskin № 39 (65) ot sbirkata na Grigorovich.)

Цитирана литература / References

- Аретов 2017: Аретов, Н. *Софроний Врачански. Живот и дело*. София: Кралица Маб. (Aretov 2017: Aretov, N. *Sofroniy Vrachanski. Zhivot i delo*. Sofia: Kralica Mab.)
- Арнаулов 1969: Арнаулов, М. *Творци на Българското възрождане. Т. I. Първи възрожденци*. София. (Arnaudov 1969: Arnaudov, M. *Tvortsi na Balgarskoto vazrazhdane. T. I. Parvi vazrozhdentsi*. Sofia.)
- Бернштейн 1957: Бернштейн, С. Б. К изучению редакции болгарских списков „Сокровища“ Дамаскина Студита. – В: Георгиев, Вл. (ред.). *Езиковедски изследвания в чест на акад. Стефан Младенов*. София: БАН, с. 215 – 224. (Bernshtejn 1957: Bernshtejn, S. B. K izucheniju redakcii bolgarskih spiskov „Sokrovishha“ Damaskina Studita. – In: Georgiev, Vl. (red.). *Ezikovedski izsledvaniya v chest na akad. Stefan Mladenov*. Sofia: BAN, pp. 215 – 224.)
- Брага 2022: Брага, Т. Одески дамаскин № 37 (63), новобългарски паметник от Котленската книжовна школа. Палеография. Кодикология. Датировка. – *Български език*, 68, № 4, с. 68 – 84. (Braga 2022: Braga, T. Odeski damaskin № 37 (63), novobalgarski pametnik ot Kotlenskata knizhovna shkola. Paleografiya. Kodikologiya. Datirovka. – *Balgarski ezik*, 68, №4, pp. 68 – 84.)
- Брага 2023: Брага, Т. *Одеските дамаскини от сбирката на В. И. Григорович. Палеография, кодикология, датировка*. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“. (Braga 2023: Braga, T. *Odeskite damaskini ot sbirkata na V. I. Grigorovich. Paleografiya, kodikologiya, datirovka*. Sofia: Akademichno izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“.)
- Вътов 2001: Вътов, В. *Езикът на Софроний Врачански*. Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“. (Vatov 2001: Vatov, V. *Ezikat na Sofroniy Vrachanski*. V. Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo „Sv. sv. Kiril i Metodiy“.)
- Георгиев 1971: Георгиев, Вл. (ред.). *Български етимологичен речник*. Т. 1. София: БАН. (Georgiev 1971: Georgiev, Vl. (red.). *Balgarski etimologichen rechnik*. T. 1. Sofia: BAN.)
- Георгиев 1979: Георгиев, Вл. (ред.). *Български етимологичен речник*. Т. 2. София: БАН. (Georgiev 1979: Georgiev, Vl. (red.). *Balgarski etimologichen rechnik*. T. 2. Sofia: BAN.)
- Гешев 2022: Гешев, В. *История на българския език: Езикова структура, книжовна традиция, степен на обособеност*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. (Geshev 2022: Geshev, V. *Istoriya na balgarskiya ezik: Ezikova struktura, knizhovna tradiciya, stepen na obosobenost*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“.)
- Господинов 2003: Господинов, Д. Дом – пари – път – памет. – В: *Българско общество за проучване на XVIII век*. Материал от Научна конференция. Пари, думи, памет (3 – 4 април 2003). София. (Gospodinov 2003: Gospodinov, D. Dom – pari – pat – pamet. – In: *Balgarsko obshtestvo za prouchvane na XVIII vek*. Material ot Nauchna konferentsiya. Pari, dumi, pamet (3 – 4 april 2003). Sofia.) < <http://www.bulgc18.com/pari/gospodinov.htm> >
- Димитрова-Тодорова, Селимски 2017: Димитрова-Тодорова, Л., Л. Селимски (ред.). *Български етимологичен речник*. Т. 8. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“. (Dimitrova-Todorova, Selimski 2017: Dimitrova-Todorova, L., L. Selimski (red.). *Balgarski etimologichen rechnik*. T. 8. Sofia: Izdatelstvo na BAN „Prof. Marin Drinov“.)
- Иванова 2017: Иванова, Д. *История на новобългарския книжовен език. Второ допълнено и преработено издание*. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“. (Ivanova 2017: Ivanova, D. *Istoriya na novobalgarskiya knizhoven ezik. Vtoro dopalнено i preraboteno izdanie*. Plovdiv: Universitetsko izdatelstvo Paisiy Hilendarski.)
- Илчев 1974: Илчев, Ст. (ред.) *Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX в.* София: БАН. (Ilchev 1974: Ilchev, St. (red.). *Rechnik na redki, ostareli i dialektni dumi v literaturata ni ot XIX i XX v.* Sofia: BAN.)
- Караджова 1994: Караджова, Д. *Котленският книжовен център през XVIII в.* Пловдив: Христо Данов. (Karadzova 1994: Karadzova, D. *Kotlenskiyat knizhoven centar prez XVIII v.* Plovdiv: Hristo Danov.)
- Младенов 1941: Младенов, Ст. *Етимологически и правописен речник на българския книжовен език*. София: Христо Г. Данов. (Mladenov 1941: Mladenov, St. *Etimologicheski i pravopisen rechnik na balgarskiya knizhoven ezik*. Sofia: Hristo G. Danov.)
- Младенова, Велчева 2013: Младенова, О., Б. Велчева. *Ловешки дамаскин. Новобългарски паметник от XVII в.* София: НБКМ. (Mladenova, Velcheva 2013: Mladenova, O., B. Velcheva. *Loveshki damaskin. Novobalgarski pametnik ot XVII v.* Sofia: NBKM.)
- Мочульский 1890: Мочульский, В. Н. Описание рукописей В. И. Григоровича. Сост. прив.-доц. Императорского новороссийского университета В. Н. Мочульский. Одесса: Типография Штаба Одеск. воен. округа, с. 100 – 118. (Mochul'skij 1890: Mochul'skij, V. N. Opisaniye rukopisej V. I. Grigorovicha. Sost. priv.-doc. Imperatorskogo novorossijskogo universiteta V. N. Mochul'skij. Odessa: Tipografija Shtaba Odesk. voen. okruga, pp. 100 – 118.)

- Ничева 1979: Ничева, К. Езикът на Софроний Врачански. – В: Попова, В. (съст.) *Помагало по история на българския книжовен език. Възрожденски период*. София: Наука и изкуство, с. 83 – 86. (Nicheva 1979: Nicheva, K. Ezikat na Sofroniy Vrachanski. – In: Popova, V. (sast.). *Pomagalo po istoriya na balgarskiya ezik. Vazrozhdenski period*. Sofia: Nauka i izkustvo, pp. 83 – 86.)
- Парашкевов 2008: Парашкевов, Б. *Етимологични дублети в българския език. Енциклопедичен речник на думи и имена с единно лексикално начало*. София: Емас. (Parashkevov 2008: Parashkevov, B. *Etimologichni dubleti v balgarskiya ezik. Entsiklopedichen rechnik na dumi i imena s edinno leksikalno nachalo*. Sofia: Emas.)
- Петканова-Тотева 1963: Петканова-Тотева, Д. Библиография на дамаскините у нас и в чужбина. – *Известия на Народната библиотека и библиотеката на Софийския държавен университет*, Т. III (IX), с. 7 – 79. (Petkanova-Toteva 1965: Petkanova-Toteva, D. Bibliografiya na damaskinite u nas i v chuzhbina. – *Izvestiya na Narodnata biblioteka i bibliotekata na Sofiyskiya darzhaven universitet*, Т. III (IX), pp. 7 – 79.)
- Петканова-Тотева 1965: Петканова-Тотева, Д. *Дамаскините в българската книжнина*. София: БАН. (Petkanova-Toteva 1965: Petkanova-Toteva, D. *Damaskinite v balgarskata knizhnina*. Sofia: BAN.)
- Радев 1983: Радев, Ив. *Софроний Врачански*. София: Наука и изкуство. (Radev 1983: Radev, Iv. *Sofroniy Vrachanski*. Sofia: Nauka i izkustvo.)
- Рачева, Тодоров 2012а: Рачева, М., Т. Тодоров (ред.). *Български етимологичен речник*. Т. 5. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“. (Racheva, Todorov 2012a: Racheva, M., T. Todorov (red.). *Balgarski etimologichen rechnik*. Т. 5. Sofia: Akademichno izdatelstvo “Prof. Marin Drinov”.)
- Рачева, Тодоров 2012б: Рачева, М., Т. Тодоров (ред.). *Български етимологичен речник*. Т. 6. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“. (Racheva, Todorov 2012b: Racheva, M., T. Todorov (red.). *Balgarski etimologichen rechnik*. Т. 6. Sofia: Akademichno izdatelstvo “Prof. Marin Drinov”.)
- Стаменов 2011: Стаменов, М. *Съдбата на турцизмите в българския език и българската култура*. София: Изток-Запад. (Stamenov 2011: Stamenov, M. *Sadbata na turtsizmite v balgarskiya ezik i balgarskata kultura*. Sofia: Iztok-Zapad.)
- РКЕНО 2012: Дьомина, Е. (гл. ред.). *Речник на книжовния български език на народна основа от XVII век (върху текст на Тихонравовия дамаскин)*. София: Валентин Траянов. (RKENO 2012: D’omina, E. (gl. red.). *Rechnik na knizhovniya balgarski ezik na narodna osnova ot XVII vek (varhu tekst na Tihonravoviya damaskin)*. Sofia: Valentin Trayanov.)
- Филипова-Байрова 1969: Филипова-Байрова, М. *Гръцки заемки в съвременния български език*. София: БАН. (Filipova-Bayrova 1969: Filipova-Bayrova, M. *Gratski zaemki v savremenniya balgarski ezik*. Sofia: BAN.)
- Grannes, Rå Hauge, Süleymanoğlu 2002: Grannes, A., K. Rå Hauge, H. Süleymanoğlu. *A Dictionary of Turkisms in Bulgarian*. Oslo: Institute for Comparative Research in Human Culture.
- Jagić 1977: Jagić, V. Opisi i izvodi iz nekoliko južnoslavenskih rukopisa. – *Starine*, knj. I (1977), pp. 37 – 171.
- Škaljić 1966: Škaljić, A. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost.

LEXIS IN THE FIELD OF FINANCIAL-MONETARY AND COMMERCIAL RELATIONS IN MODERN BULGARIAN TEXTS FROM THE 18TH AND 19TH CENTURIES

Tatyana Braga^a, Simeon Stefanov^b

Institute for Bulgarian Language Prof. Lyubomir Andreychin –
Bulgarian Academy of Sciences^{a,b}

t.braga@ibl.bas.bg^a, s.stefanov@ibl.bas.bg^b

Abstract. In the present study, lexis in the field of financial-monetary and commercial relations is presented in Modern Bulgarian texts from the period 18th and 19th century. The aim of the work is to trace the state and character of the vocabulary in the selected topic during the considered period.

Keywords: *history of the Bulgarian language, Modern Bulgarian texts from the 18th – 19th centuries, financial-monetary and commercial relations.*

Tatyana Braga
Institute for Bulgarian Language
Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenski prohod Blvd, B1 17
Sofia 1113
Bulgaria

Simeon Stefanov
Institute for Bulgarian Language
Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenski prohod Blvd, B1 17
Sofia 1113
Bulgaria

<https://doi.org/10.7546/ConfIBL2024.16>